

Нови предизвикателства пред общественото управление

Христо Нешеv

e-mail: neshev1@mail.bg; neshev1@gmail.com

Ключови думи: обществено управление, управление на знанието, икономика на знанието, общество на знанието.

JEL: A12, C50, C69, D83, M14, O33.

*От знания за управлението
към управление на знанията*

Развитието на всички области на науката, технологиите, комуникациите и обществения живот непрестанно ни изправя пред лавини от информация, хиляди научни теории, милиони сайтове и планини от специализирана литература във всяка една област. Постоянна е нуждата от систематизиране, анализирание и приложение на наличната информация не само в ежедневието ни съществуване, но и при адекватното ни реагиране на промените в социалната среда. Успоредно с това се променят изискванията и динамиката в процесите на бизнеса, общественото управление, публичните финанси и формите на осъществяване на контрол.

За да бъдем в някаква степен реалисти, трябва своевременно да отчитаме и прилагаме необходимите корекции, за да можем обективно да отговаряме на изискванията на живота. Несъмнено Апостола е прав: „Времето е в нас и ние сме във времето“.

За да останем не само в бъдещето, а за да сме и в настоящето, следва постоянно да пренастройваме своите сетива, мисли, чувства, умения и да подобряваме непрестанно своите способности, за да можем да се вписваме поне малко по-успешно в световните, европейските и нашенските процеси на глобализация. Нужно ли е да положим такива усилия, с които да можем да сме част от конвергенцията на Република България в европейската икономическа, политическа, културна и социална карта.

Дали можем – не се знае, но определено се налага.

Тук възниква въпросът – как, с какви средства и с цената на какво. Безспорно всеприложими рецепти няма, но има модели, доказали своята ефективност в редица области на човешкото развитие. Тяхното приложение в определена степен би спомогнало за разрешаването на редица основни приоритети. Теоретиците в областта на управлението, информатиката, социологията, математиката и т.н. биха могли да изброят хиляди, десетки хиляди. Е, ние ще се спрем на един от тях – „Управление на знанието“ (УЗ) „Knowledge Management“. Какво е управление на знанието? Това е процес, който използва вече натрупаните знания, създава нови знания с цел използването им, интерпретира ги, а също запамятава и преработва вече получените. Процес на критично прилагане на знанията с цел решаване на съществуващите нужди чрез идентифициране и използване на на-

личния интелект и формиране на нов за постигане на нови възможности.

Защо на УЗ – защото той в достатъчна степен според нас възприема и прилага именно тази тенденция: от знания за управлението към управление на знанията. Има и съответната интердисциплинарност при разглеждане на проблемите и в достатъчна степен би бил релевантен при постигането на необходимите индикатори. Веднага някой би попитал – какви индикатори, чии индикатори и т.н. Според нас тези, свързани с производството, разпределението и преразпределението на обществените блага.

Тук следва да подчертаем и **първото** предизвикателство пред теорията и практиката на съвременното обществено управление: *производството и потреблението на обществени блага в настоящата хиперконкурентна глобализираща се икономика.*

Кое предизвиква тези промени? Несъмнено обществено-икономическите и политическите процеси през последните десетилетия и отражението им върху бизнеса, управлението и обществото като цяло.

И все пак, ако разгледаме промените, свързани със значителния икономически възход на страни като Швеция, Дания, Япония, Южна Корея, Ирландия, Финландия, ще стигнем до извода, че тези успехи са свързани и биха могли до някаква степен да бъдат обяснени с икономиката на знанието – The Knowledge Economy. Какво е икономика на знанието?

Най-общо и най-кратко казано, това е ново и по-прецизно описание на обществените отношения и икономическото развитие. Този нов подход във възприемането на икономическите отношения се проявява като даващ преимущество на **знанието** – основен източник на развитие. Сега разделението на

труда и инвестициите, които в близкото минало се разглеждаха като основни фактори за растежа, придобива нов смисъл. Разделението на труда се разглежда като техника за придобиване и увеличаване на полезното знание, инвестициите – имат смисъл само ако са свързани с нови технологии, с ново полезно знание за използването на ресурси. И новото полезно знание е това, което прави възможно задоволяването на повече човешки потребности с наличните ресурси. Икономика на знанието е онова, с което сега се описва просперитетът на онези държави, компании и общности, които са възприели политики, подкрепящи непрекъснатото увеличаване и използване на полезно знание.

Тук следва да отбележим, че има няколко основни концепции, всяка от които трасира отделен подход към постигане до икономиката на знанието:

- Според първия знанието се е превърнало в най-важния ресурс в производството. Тук няма как да не споменем Питър Дракър (Peter F. Drucker, From Capitalism to Knowledge Society). Той дори възприема госта категоричен подход, като твърди, че „знанието сега е единственият фактор на производството, а капитализмът вече не е подходящо определение за пазарната икономика“.
- Втория подход възприема тезата, че когнитивното знание в много отношения е по-важно от преди за икономическия просперитет.
- Третият аспект дава предимство и подчертава значението на развитието на информационните и комуникационните технологии.

Второто предизвикателство според нас е, че в *икономиката на знанието се поставя ударението върху знанието като основен източник за повишаване производителността и благополучието в дадено общество.* Във

Връзка с това следва да разгледаме и създаването на ново полезно знание като основа за икономическото развитие и просперитета на отделните хора, мрежи от хора със специфични познания (като например управляващ елит, експерти в различни области, учени и т.н.) в бизнеса, на отделната държава, и разбира се, на определени междудържажни общности.

Тук според нас могат да се приложат два подхода:

- Първият е да разгледаме произтичащите от това „нови задължения“ при работата на отделния индивид, ангажиран с процесите на създаване и управление на обществените блага.
- Вторият е да разгледаме свързаните по някакъв признак в мрежи индивиди, чиято роля и значение е съществен елемент от процесите на общественото управление, свързани с икономика на знанието, като се има предвид, че именно ефективното функциониране на тази мрежа ще позволи създаването на „общности, базирани на знание“. Това са именно такива групи от хора и/или организации, които притежават различни парчета от знание, чието обединяване би могло да създаде съществен икономически потенциал.

В настоящата статия ще се спрем на първия подход, а втория ще оставим за една следваща дискусия.

Какви са и има ли и други предизвикателства на времето, в което живеем, пред хората, ангажирани с производството и разпределението на обществените блага на настоящия етап от развитието на обществото? Веднага ще се намерят куп експерти и учени, които ще кажат, че всичко това е много просто. Зависи от законодателната база, степента на развитие на информационните и комуникационни технологии и човешките

ресурси. Какво толкова! И тук стигаме до формулирането на **третото** предизвикателство: *как*, с *какви средства ще бъдат постигнати тези резултати*:

- със създаване на законодателна база, но такава, която функционира в едно правово общество;
- с развитието на информационните и комуникационните технологии, но такива, които са впрегнати да работят в интерес на обществото;
- с човешките ресурси, но с тези, които биха могли да се впишат с необходимите знания и умения в обществото на знанието.

Е, ние безспорно ще се съгласим, но с едно малко допълнение: че тези, най-общо казано, три елемента следва да са в такава симбиоза, че да формират постамент на една пирамида, в която покривът да е от управлението на знанието.

Тогава и само тогава за съжаление или за радост бихме могли да говорим за общество, което ще получи и ще се възползва от съответното сравнително предимство.

Тогава и само тогава ще можем да сме сигурни, че сме направили и правим всичко необходимо България да не се превърне в евтин буфер на Европейския съюз или в държава от келнери, бармани, камериерки и друг обслужващ персонал.

Използвайки правилно своя икономически и управленски потенциал, бихме могли да твърдим, че прилагайки поне в части и в частност модела на управление на знанието, ще сме общество, успешно реализиращо се в процесите на глобализация и конвергенция, произтичащи от новите предизвикателства пред общественото управление в ерата на икономиката на знанието при управлението на знанието в обществото на знанието.

И тук, за да не бъдем обвинени в голословно размахване на лозунги, модерни термини и т.н. можем да започнем някои пояснения малко по-отдалеч: причината „знанието“ да отсъства дълго време от икономическите дискусии е невъзможността неговите трансформации да бъдат описани количествено. Най-общо теорията в тази област разглеждаше растежа като резултат от „труда“ и „капитала“. Частта от прираста на brutния вътрешен продукт, която не подлежеше на обяснение с тези два фактора, попадеше под названието „обща факторна производителност“. Точно в тази обща факторна производителност знанието е присъствало дълго време, без да му бъде обърнато необходимото внимание. В наши дни знанието все пак става все по-реално и „измеримо“. Все по-тясната специализация на труда и развитието на технологиите за събиране, обработване, съхранение и разпространение на знания непрекъснато увеличава възможностите да обособим знанието като отделен продукт и като самостоятелен производствен ресурс. Делът на вложеното знание в производството на стоки и услуги непрекъснато се увеличава, а оттам и вероятността то да бъде измерено. Ако вземем пример от областта на машиностроенето, автомобилостроенето и други аналогични производствени дейности, следва да отчетем, че вложените материали в първите машини, автомобили и т.н. са били доста значителна част от тяхната стойност в сравнение с размера на вложените знания, поради което и последните са били трудно измерими. В наши дни все по-съществен дял в машиностроенето, автомобилостроенето, самолетостроенето и т.н. заема стойността на вложеното знание, като патенти, лицензи, търговски марки и т.н., отколкото размерът на вложените материали.

Разглеждайки горепосочения „модел“, ще е необходимо да отчетем и някои „зависимо-

сти“ при бъдещата работа на онзи тъй дългоочакван управленски елит, както и на членовете на едно гражданско общество като цяло, част от обществото на знанието.

Следва един практически въпрос: В наше време би ли трябвало да се отдели необходимото внимание в науката и най-вече в практиката на наличието на системи за управление на знанието?

Отговорът несъмнено е да! Тук някои ще възразят – но това е свързано с управлението на процесите, с тяхната структура, с начина на функциониране, с технологичните процеси, законодателството и т.н. Да, сигурно донякъде ще имат право. Пък и това все още не е залегнало в съответните стандарти, наредби, добри практики и т.н. Но трябва ли модерното управление да „промени“ и въведе тези регламенти. Логичният отговор е, че колкото една икономика и обществен живот в по-пълна степен са зависими от съществуването и функционирането на компании, чие то пазарно присъствие неизменно е свързано с новите технологии, с високотехнологичните сектори на икономиката и производството, със съществуването на бизнес и обществени отношения, обусловени от иновационни отрасли и дейности, толкова по-важно ще е правилното им публично оценяване и функциониране. Несъмнено, че тук става въпрос и за дейности, които, съществувайки сами по себе си, ще имат все по-голямо значение върху активите, стойността и справедливото отчитане състоянието на гаден бизнес, компании, пазарни структури и т.н.

За да сме малко по-конкретни и за да не ни обвинят в разводняване на темата, все пак трябва да гадем и едно кратко описание на управлението на знанието в момента в България.

Сега в общественото пространство гравитират около 400 стратегии на ниво ми-

нистерства, вedomства, агенции, отрасли, общини и т.н., които в известна част и в благопожелателен тон допускат съществуването и в определена степен вземат отношение по презизвикателствата, отнасящи се до общественото управление през призмата на управлението на знанието.

И тук пак стигаме до управление на знанието¹, разбира се в обществото на знанието. Дали общественото управление, което успее да настрои с подходяща технология знанието, ще осъзнае и получи съответната полза за себе си, своето „сравнително преимущество“.

Ударението върху управление на знанието произлиза и от нуждите на обществото да управлява ресурсите си по-ефективно и ефикасно в свръхконкурентната глобална икономика. Оттук следва изводът, че успешни общества ще са тези, които постоянно създават нови знания, успешно ги разпространяват и в същото време първи ги внедряват в технологии и продукти, а в случая – и в общественото управление като цяло. Формулирайки **четвъртото** презизвикателство, бихме ли могли да твърдим, че пред общественото управление в България сега достатъчно актуално въпросът с *постоянното създаване на нови знания, разпространяването им и внедряването им в технологии и продукти и в частност в управлението.*

За осъществяването на новите презизвикателства пред общественото управление следва да отчетем:

- наличните вече комуникационни механизми;
- възможността да се прилагат новите технологии от комуникациите, ИТ сектора,

финансите, банковото дело, държавното управление, електронните правителства, електронната търговия, човешките ресурси и т.н. поотделно и като съвкупност;

- познаването и признаването на направеното в тези области от бизнеса в сходни области и преценка на възможността от прилагане на вече утвърдено ноу-хау, програми, политики, фирмени структури, глобални комуникационни решения в бизнеса и общественото управление в България;
- възможност от привличане и ползване на специалисти, технологии и ресурси от други държавни, междудържавни или сходни институции;
- предоставяне на възможност от страна на гражданското общество, отделната личност, неправителствените организации и групи граждански формации за участие в процесите по утвърждаването и изграждането на така приетите цели;
- запазването и утвърждаването на досега съществуващи форми, които са от полза при реализацията на съответните политики и стратегии;
- следва да признаем и процесите на глобализация на науката и по специално на глобализацията в областта на общественото управление, публичните финанси, банковото дело, комуникационните технологии, екологията, отбраната.

Какви ще са ползите? Тук е мястото да покажем чрез таблици, графики и други подобни разликата между фирми, ползващи системи за управление на знания, и такива, които все още се мъчат да открият колелото. Но вместо това бихме могли да отчетем факта, че в момента в света не съществува мултинационална компания, която да няма добре изградена и правилно функционираща система за управление на знанието.

¹ Prusak, L., Principles of knowledge management, Journal of knowledge management, Volume 1, Number 1, September 1997.

Но дали това е така в онази част от общественото управление, която се ограничава до разпореждането на все по-стеснения обществен ресурс – публичните финанси. Тук за печалба е трудно да се говори. Не можем да кажем, че ще се повишат цените на акциите на борсата на предприятия на съответната страна, ако вследствие на прилагането на тези стратегии, политики и добри практики се подобри работата на съответната публична структура и това доведе до по-добро контролиране, управление и т.н. на съответния обществен ресурс, въпреки че непряк ефект би могъл да се очаква, но ще отчетем следното:

- ще се създадат условия за прилагането на един подход на обмен на знания, който на базата на съществуващите структури ще ги доразвие и ще изгради нови, позволяващи функционирането на професионални мрежи;
- ще се подобрят комуникациите и обменът на информация, споделянето на добри практики от общ интерес на членовете на организацията както в нея, така и между тях директно;
- ще се създадат предпоставки освен за формално, така и за неформално сътрудничество между членовете на съответната организация вътре в нея, както и с групи потенциални, аналогични и възможни институции.

И в заключение можем да кажем, че постигането на целите на модела на управлението на знанието ще ни предостави възможността да говорим за ефективност, ефикасност и икономичност при работата на всички структури, ангажирани с процесите на общественото управление по повод изпълнението на техните функции през призмата на новите технологии в обществото на знанието, във все по-глобализиращото се общество, но и във все по-зависимия от човешката дейност свят.

Разбира се, в настоящата статия съвсем не сме се стремили да бъдем изчерпателни. Формулирайки твърде условно горепосочените четири приоритета и загатвайки за наличието и на някои групи, нашата цел е била (по-скоро се надяваме) да повдигнем завесата за дискусии по така представената тема. Сигурни сме и твърдо вярваме, че тя съвсем скоро ще влезе с по-големи подробности в управленската теория и практика в България. Вярваме, че това ще е една от стъпките към формиране на добри управленски практики в тези области и ще има своето положително въздействие върху развитието на бизнеса и формирането на обществени отношения в **обществото на знанието**. **И**